40

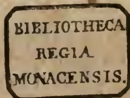
Epist. 91

Libellus summae ac primae raritatis, et omnibus fere Bibliographis, ipsi adeo Mazzuchellio ignotus.

Confer ea, quae in Indice meo chronologico Librorum ab An. 1501 — 1536., sub anno 1514. ad hunc librum adnotavi.

Khel.

AD SACRATISSIMVM ET AMPLIS SIMVM CARDINALEM DIVI GEORGII MATTHÆI BON FINIS EPISTOLÆ SEX LÆPIDISSIMÆ AC PAVCIS DIEBVS EXARATÆ

Romae, MDXIIII.

MARCVS Caballus Anconitan⁹ Petro Bembo Leonis. x. Pont. Max. a secretis. S. P. D.

Cum recordarer nuper te sępissime a me efflagitasse: vellem tibi aliquas Bonfinis mei lucubrationes, si quas haberem: legendas subiicere: vt ex illarũ lectione iudicare posses vera ne essent: quę de optimo eius in soluta oratione stilo sępe tibi retuli et pręsertim in sermone quodã nr̃o: qui alias incidit de viris tempestate nostra doctissimis: in q̃bus desiderare nos affirmauimus veterũ illorum magistrum dicendi stilum: quem in rarissimis bonũ esse cõpertũ haberemus: ac post adhibitã ad id opportunã diligentiã peruenerit ad manus epistolę sex illius vno quasi spiritu exaratę & illę quidẽ dignissimę: quę inter veterũ illorũ epistolas inseri possint & annumerari: nõ ad te solũ mittẽdas duxi/ q̃ legerentur: sed illis ipsis ĩpressoribus/ qui nuper cẽtũ & quĩdecĩ in Horatianis operib⁹ eiusdẽ annotationes ĩpresserũt: tradẽdas potius: q̃ imprimerẽtur: vt ea in re nõ priuatę solũ sed publicę etiã cõsulerẽ vtilitati. Percurres igitur inter alias vel plurimas occupationes tuas Bõfinis mei/ quas dixi: epistolas quasi extemporales & sine aliquo scriptas argumẽto. Nã cognosces (ni fallor) ꝓximẽ illas accedere ad veterũ epistolarũ elegantiã & cãdorẽ et Bonfinẽ meũ/ si nactus esset ad id ociũ: eo ĩgeneĩ ĩter veteres illos fuisse ãnumerãdũ. vale.

SACRATISSIMO pręſuli Raphaeli
Cardinali Diui Georgii Matthęus
Bonfinis Cliens Deditiſſimus
perpetuam felicitatem.

Vbiecit (vt ſolet alias fere omnes) mihi nuper legēdas Roſinus noſter quaſdam Iuliani Galli ad ſe litteras. Quarū (vt de aliis illarum partibus taceā) legi & quidem libēs particulam quandam ad me pertinentem: qua iubetur ille ſignificare mihi fore amplitudini tuę nō ingratum: ſiquid ad eam dedero litterarum. Ego vero / qui feliciſſimos quidē eſſe illos putaui ſemper (ſiqua eſt in ſeruili conditione felicitas) qui aut cœlorum benignitate ſortiti ſunt ac nacti aut labore & induſtria adepti aliquid et conſecuti: quo poſſint principis quiſq; ſui fauorem et gratiam aucupari: & qui prᴂterea / cum non poſſim nunc pręſentis tui numinis aura frui ac illud (vt ſoleo & debeo) venerari: nihil tantopere cupiebā aut expetebam q̄ dari mihi: vt ęq; nunc meᴂ tibi litterę / ac olim placerent: quibus poſſem abſentē te interdū alloqui & debita pietatis officia prᴂſtare tibi: īmortalis id beneficii loco habui: ita vt Iuliano gallo / qui eā mihi rem ex ſententia perfecit: ingentem gratiā tibi vero / qui in ea (vt humaniſſimus & clementiſſimus es) facilem te ac liberalem pręſtitiſti: ingentiſſimā omnino habeā.

Scribã igitur ipse ad te(vt iubeor) sępissime vo luntati tuę obsequẽdi gratia potius: q̃ q; sperẽ ali/ quid ea in re me gloriæ consecuturũ: Nam/cum intelligã creberrimas & id quidẽ te expetẽte a vi/ ris multis doctissimis ac eruditissimis/q Romę sunt: reddi sigulis fere dieb⁹ tibi litteras: magno/ pere verendũ est mihi: ne meis/si cum aliorũ illę litteris conferantur ac diligenter perpẽdantur: cõ tingat explodi mihi vero turpe silentiũ indici. Vt cunq; tamẽ res erit cessura: ob illud ipsũ vi/ deri potero venia fortasse nõ ĩdignus: q; nõ vltro & temere sed iussus ac subtimidus ad scribendũ accessi & ad id pręstandũ officii: quod omnium esse reor & statuo difficillimũ. Facere enĩ vel he/ ros vel amicos absẽtes p lr̃as de reb⁹ oĩb⁹ certiores/ quas scire illos aut eorũ/q scribũt: aut eorũ ipso rũ ĩterest: ad quos scribitur: cuiuis videri potest fa cillimũ: Nihil enĩ ẽ in inuẽtione aut dispositione laborãdũ ĩ elocutione vero parũ uiris pręserti eru ditis: Scribere autẽ ad te cuius ego iudicii integri tatẽ & cẽsurę seueritatẽ nõ admiratiõe min⁹ q̃ lau de sẽper dignissimam iudicaui: & id ipsum ad delectationẽ tãtũ tuã a deo difficile videt̃ esse mi hi: vt casu potius fieri cẽseam q̃ industria: si for/ te contingat ea in re tibi aquoq̃ fieri satis. Nam/ cũ solus deus sit cordium & animorũ perscruta tor: quonã potis ego sum pacto vel alius quispiã

absens ariolari et coniectare quę tibi sint placitu ra: cum presertim scire nos absentes haud possi/ mus quo sis futurus animo: cum reddentur/ quas scribimus: litterę: an de rebus inquã iocosis scrip tę/ cum rerũ/ quas tractare te verisimile est: grauis simarum pondus & grauitas cogit esse te subtri/ stem: an de seriis et grauibus: cũ relaxãdi ac refo cillãdi animi gratia iocis indulges et genio: et ob id iocosi a me et aliis desyderas generis litteras. Et propterea non sine causa epistola quadam/ quã inter familiares Ciceronis memini me legis/ se: ita exorsus est ille. Permagni interest: quo tem pore hæ tibi reddentur litterę & alia. In quo tua cum prudentia illud me non parũ consolatur: q inter multas/ quas pfiteor me/ nisi inhibear: scrip turum: aliqua fati benignitate factum iri spero: ut vel vnę opportuno loco et tẽpore redditæ plus sit allaturæ tibi voluptatis ac delectationis q̃ mole stię ac fastidii & satietatis aliæ plurimę intempe stiue quidem acceptæ. Reliquum erat: vt pri ma hac epistola taciturnitatem hactenus meã cũ primis excusarem. Sed/ quoniam vlterius/ q̃ de/ creueram: scribendo sum prouectus: excusatione eiusmodi in tempus aliud et alias in litteras dila ta canam nunc quidem receptui illud tantũ prę/ fatus scripturum esse me/ qua cõsueui: libertate aut/ si ea ipsa sensero te offendi: taciturũ. vale nu

men aç decus męum, Romę Die.xv. Decem-bris.M.D.X.

ADEVMDEM Principem Matthęi Bonfinis Epiſtola ſecunda.

n On poſſum & ſecundis his quoq; litte-ris Princeps clementiſſime non profe-qui beneficii magnitudinem: qua ſum ipſe nup.affectus: dũ ad te ſcribere ſũ iuſſus. Eáq; ob ré, vt in illius cõtéplatione et ęſtimatione pau lo diutius verſer: aut reuera ſunt nũq̃ aut felices ui dentur eſſe: qui licet abſentes ſub tua degunt ta-men vmbra: feliciores: qui te ĩtueri poſſunt ac ve-nerari et, quę volunt: pietatis officia exhibere ac pręſtare tibi: Feliciſſimi deniq;: qui commodo loco & tempore familiares habere tecum ſermo-nes queunt & ob id non ſibi ſolum ipſis ſed & aliis quoq; prodeſſe: nã eo quidem pacto tem-peſtiuos ac maturos ſeruitii ſui fructus accipiũt. verum, qui hoc ipſum abſentes per litteras pręſta re poſſunt: eo meliore videntur eſſe, q̃ cęteri alii: cõditione: q; maioris id videtur eſſe dignitatis: & cõmodius omnino exiſtimari poteſt per litteras, quę non erubeſcunt: q̃ verbis coram rem aliquã perſequi: quod nauiter fieri poſſe verecundia & ingenuus quidam pudor ſępe numero non pa-

ritur ac permittit. Quę cum ita sint: quis merita ac digna potis erit oratione complecti quantopere tibi debeam? qui dignum me fecisti: qui ex infima illa Clientum ac familiarium tuorum cõditione ad tam sublimem sim elatus: vt nulli videar esse conditionis honestate posterior: modo velim esse paulo ambitiosior: & necessitatis stimulis non ita vrgear: vt gloriæ potius rationem q̃ vtilitatis habendam ducã. Atq; vtinam ita eueniat: vt meum/quem dixi: locum honestissimum scribendo tutari possim: ac rursus ex supremo ad postremũ gradũ non turpiter detrudi timeã neq; eo grauiore lapsu ruere: quo altiora fortasse loca nõ dicã temere (quia iussus) sed auide videor occupasse: Sed his omissis prętandum est mihi: quod prioribus sum litteris pollicitus: & interim/dum alia sese offerent scribendi argumenta: diuturnæ nimis taciturnitatis meæ causa agenda: nequis dare possit iure mihi vicio: q; ex eo tempore quo hinc iuisti: nihil dederim ad te litterarum.

Quicunq; nimis & immodice aliquem amant ac venerantur sapientissime Princeps: timeant pariter necesse est: ne/ dum aucupari gratiam quęrũt: importuna sędulitate sibi ipsis impedimento sint: quo minus illam assequantur.

Vnde fit: vt permulti supplicia vel grauissima tacendo potius perpeti malint q̃ non expectando

tractádę rei suę occasionem tempestiuam herilem gratiá omnem amittere. Et ꝑpterea illud egregie dictū fuisse arbitror displicere imprudenté: vnde placere studeat. Cum itaqꝫ inte vno sint mihi omnia: ex te vno pendeá totus: ex te inq̄ vno deniqꝫ futurum sperem: si quid vnq̄ sim adepturus felicitatis: & mea rursus īprudentia meis ineptiis factum iri timeá: cur nunq̄ emergam & id ipsum fortunę preterea iniquitate nō tua culpa: summopere cauēdū esse mihi duco: nequa te in re offendam. Eamqꝫ ob ré factū est: vt satius esse duxerim hacten⁹ ac tuti⁹ tacere q̄ temere et īprudenter fortasse scribendo molestię aliquid afferre tibi. Hęc autem esse verissima & sybillę folium recitare me tibi ex eo scire potes ne dicam coniicere: ꝙ compertum habere te puto nō esse me cū principibus aliis / quorū in gratia nec seritur mihi nec metitur: timidum aut in loquendo & tractandis negociis meis vel alienis balbum / cū autem te adeo: cū te affari cogor: herere linguam metu & prę nimia mea ī te obseruātia ac reuerétia i heros mihi peculiari vix cōstare me mihi. Vnde fit: vt prudétię tuę māsuetudinisqꝫ existimé esse ac ducā. addere mihi / vt nūc ad scribendū ꝑ Iuliani litteras excitasti: & aliis mei similibus animū vultus tui serenitate non opprimere ac perdere seueritate: qua vti cum temerariis debes et audacibus.

Excitatur enim ingenium ipsum non pręmiis & mercede solum præsentaria sed spe ipsa vultus hylaritate promissa. Sed vere illud dixisse videor epistolas non erubescere et scripturum esse me/qua consueui:libertate:qui non solum taciturnitatis meæ causam contumaciter nimis egi: sed ingressus plane sum ad te partium tuarum monendum:tanq̄ non equidem nouerim et sępissime & in me & in aliis sim expertus ingenii tui dexteritatem & facilitatem pene incredibilem. Interea vale:& nō tibi solum sed tuis/q̄ diu potes: felix viue. Romę.xx.decembris.M.D.X.

¶AD EVMDEM Principem Matthęi Bonfinis Epistola Tertia.

Cogor tumultuario nunc ad te stilo dare litteras instante nimis tabellario. Cum fidelem deceat seruum Princeps humanissime a domini semper pendere vultu et inde lęticiam aut tristiciam variosq; animi affectus captare:tantaq; sit pręterea mea in te pietas: vt/in rebus/quę ad animum pertinent: vtriusq; fortunę tuę cogar esse particeps & æq; tuo gaudere bono & malo pariter tristari a e meo:facere nō possum: nunc quidem:quin molestia afficiar propę incredibili:dum in cogitatione quadam versor(quod

sępissime fit)laborum & omnis generis incomo/dorum: quibus verisimile duco amplitudinem tuā non affici solū sed plane etiā confici in peregrinatione ista nimis profecto diuturna et in re/gionis istius aeris inclemētia: quā lōge horridiorē solito& asperiorem oēs/q isthinc ad nos eunt: hoc āno orā istā iuasisse tradūt: quāq; tibi eo reor esse molestiorem: q nimis diu assuetus es Romani cœli clementiæ et benignitati ac locorum pariter amœnitati: vbi perpetuū profecto videtur esse ver: Accedunt etiā (vt arbitror) ad multiplices molestias tuas: q christianę ne dicam ecclesiasti/cę reipublicę sapienter prudēterq; regendę maius solito onus ob aduersam summi pontificis vali/tudinem sustinuisti: & nunc quoq; sustines: vt cō muni omnium ore ad nos perfertur. Vnde fit: vt putem verius posse me tui nunc misereri q̄ inuidere tibi fortunę istius tuę fastigium: quanq̄ (vt vera fatear) haud stulte sapiens cęteris paribus mallem equidem in amplissima ista fortuna tua eadē ip/sa & longe maiora perpeti q̄ continuū gerere cū imperiosissima necessitate bellū: cui vereor ne co/gar tandem dare terga: nisi laboranti & pene iam oppresso mihi isperatus aliquis & opportunus benignitatis & liberalitatis tuę fauor et auxiliū pre/sto adsit: sed de his satis: adque attingenda inter/dum scribendo inuitus propę trahor: immo: vt

hac te imposterũ molestia penitus liberé: neq; vi/dear litteras meas (si quid habẽt illę lęporis) quasi fellis rore quodã inspergere: illud vnum abs te supplex et ad pedes tuos aduolutus peto: vt propulses a me tãdem (quod facillime potes) quam dixi: perpetuo mihi aduersanté necessitatem & litterariũ meũ cum primis ociũ perturbantem. Redeo: vnde diuerteram: posset quiuis alius in q̃ hęc ipsa / quę scribo: lecturus suspicari ingratiam aucupandam ac simulanter scribere me potius/ q̃ de mei in te animi pietate scripsi: q̃ q; res ita se habeat. Ego vero ob id liberaliter ita scribo: q; non confido solum sed pro re certissima teneo non esse me alicuius tibi/ qui omnium es (vt mea fert sententia) et prudentissimus et sagacissimus: simulationis nomine suspectum: quem octo iam exactis annis / quibus inseruiui tibi: & intus et incute nosti: et tanq̃ aurum igne probasti: ita vt compertum habere possis nihil esse a me alienum magis q̃ simulationem: qua siquando vti potuissem repugnante genio: essem ipse nunc quidem fortasse meliore apud te q̃ sim conditione: sed / vt seruaui semper: ita certũ est mihi ad mortem vsq; seruare meum animi candorem. Quid enim est fœdius aut potest esse detestabilius q̃ aliud in animo habere aliud fronte ꝓmittere? Bõ finis igitur

tuus priceps mitissime eque semper affectus erit animo: ac vultu verbisq; pmittet & litteris. Sed/ quoniam in tui memoriam et cogitationem dulcissimam abstractus vlterius equo scribēdo sum prouectus: aliis / quę succurrunt: in tempus aliud dilatis finem nunc faciam scribendi illud te prius obtestatus: vt ignoscas imprudētię meæ: si quid tam longis litteris tibi molestię attuli & imposterum afferam. Arbitratus sum enim hoc te potius q̄ alio stili genere delectari. Si secus est: mutabo equidē illum: si fuero admonitus: sin minus per/ gam (vt cœpi) sit iterea felix amplitudo tua: cui me quanto possum studio cōmendo. Romę. iii. Ianuarii. M. D. XI.

AD EVMDEM Principem Matthęi Bonfinis Epistola quarta.

n On possum non esse de mearum litterarū exitu / quas ternas hacten⁹ ad te dedi: vehemēter sollicitus: donec ex alicuius vel verbis coram vel litteris resciuero attulerit ne illę tibi delectationis aliquid an (quod deus omē auertat) molestię multū: & an gratię mihi apud te an indignationis & fastidii plus pepererint. Et propterea scribo equidem nunc sed ita suspensus animo: vt cogar meum inscribendo obsecuturus

tibi non ardorem animi solum sed plane impetũ
ꝗ ac peritus aliquis facere solet auriga et sessor:
dũ ferocẽ aliquẽ agitat equum: modo remittere
& cohibere modo relaxare & cócitare modo de/
niq; suspẽdere & in eo/i quo inuenitur: statu siste
re & cótinere: Fieri enim potuit (quantum con
iectura assequor) vt aut verbositas mea quędam
ex eo/quem dixi: animi ardore & impetu proue
niens aut inscribendo nõ libertas mea solum sed
pene arrogantia licẽtius euagata et in aliquid mei
status et fortunæ querelarũ me inuito dilapsa plus
tibi attulerit tedii q̃ stili mei candor/si quis est:
voluptatis. Sed pergam nihilominus interea (vt
cœpi) in exarãdis mei animi affectibus ita tamẽ.
vt omnis illi expertes imposterum sint molestię:
Proinde breuiter nũc accipe in qua sim iampridẽ
versatus cogitatione. Reputabam inq̃ ac versa/
bam equidem animo mecum princeps humanis
sime maximam omnino rem esse: ꝗ tantum ha/
beat virium quidam herilis fauor & aura (ne am
bitionem dixerim eorum: qui seruiunt) vt nõ so
lum cum heris (quod omnem prorsus felicitatẽ
superare videtur et excellere) sed omnes pro illis
labores omnes molestias omnia ícommoda &
pericula subire sit dulcissimum ac suauissimum:
pręsertí si grata sint illis ipsis et (quod maius esset)
vtilia: quę subeãtur. Nec id quidem mirum: quã

doquidē (vt aliorum ex meo coniectē animos) earum potius rerum spe ducti/quas singulis fere diebus fieri et contingere videmus: q̄ futurarum/ quas credere debemus: pari imo fortasse maio/ ri colimus omnes fere/qui seruimus: veneratione & pietate suum quisq; herum q̄ deum ipsum: si/ quod prȩsertim sit astrum: quod illi/vt me tibi: nos temperet & cōciliet. Vnde fit: vt pro re cer/ tissima teneam futura fuisse mihi iocundissima omnia: quȩ ī peregrinatione ista tecum vel pro te fuissem perpessus in commoda: si hinc me tecū abduxisses. Verum/ex quo sine tuo fieri potuit in commodo& sine imminutione aliqua tuȩ in me gratiȩ/si quid illius est mihi tecum: vt Romȩ per manserim: immo non permanserim solum sed honesta etiam conditione: fatear necesse est hoc ipsum beneficii ita accedere ad alia plurima: qui bus abs te sum affectus: vt inter illa insigne admo dum locum obtineat. Quare/ cū nihil tantopere fugiam: q̄ ne possim alicuius ingratitudinis vicio accusari. Ago tibi quantas animo possum conci pere gratias: agamq;: dum viuam: q; (vt es omni um prudentissimus) non solum duxeris relinquē dum esse me Romȩ in tuo seruitio & eo quidem honestissimo: sed prospexeris etiam & opportu/ ne rebus meis consulueris: dum per Iulianum Gallum delicias tuas et patronum meum conces

sissi mihi: vt ęque possem res iustas & honestas te absente expedire tuo nomine: ac poteram: dum hic adesses: quod feci equidem hactenus & facio ea diligentia et dexteritate: vt sine iusta ali/cuius querela non minus honori ac dignitati tuę consulatur q̃ vtilitati meæ & necessitati. Qua de re scriberem ad te plura et ea quidem fortasse non ingrata: sed / quoniam ad te scribẽdo videor per ignes incedere cineri doloso suppositos: non scribam de his vlterius aliquid nisi iussus aut per Iulianum admonitus. Sit interea fęlix (vt optat) amplitudo tua: Cui me quanto possum studio com/mendo: Romę. viii. Ianuarii. M. D. XI.

AD EVMDEM Principem Matthęi Bonfinis Epistola quinta siue Dialogus Cũ Rosino Tonsore.

SCribam nunc ad te rem (vt arbitror) iocosam et risu nõ idignam. Summo/pere vereor: ne redigat me fatis per me ipsum & mea sponte insanientem Rosinus no/ster non dicam ad veram solum insaniam sed dementiam quoq; & stulticiam: ita superbe et cõtumaciter mecũ agit: & perplexe loquitur. Is me nuper adiit hora noctis quita: & sine aliqua verborũ circuitione ĩperiosus et arrogãs ita incipit.

Seruasti ne litterarum / quas ad communem herũ dedisti mihi: exemplaria? seruaui respondeo: pergit ille: quotenas dedisti hactenus litteras? quaternas dico: Age ĩquit lege mihi ac declara / q̃ scripsisti: omnia. Respondeo cur ita? ita uolo et iubeo. ait. Perdifficile hoc ipsum est aio tam sera prȩsertim noctis hora: nam adeo sunt mutilata omnia. & inuerse scripta: vt vix legi possint nisi per magnum ocium. Respondet ille caput pro more suo quassans aut hoc faciẽdũ est tibi aut nox ducenda insomnis vniuersa: stat enim sentẽtia hinc non abire nisi perlectis et cognitis omnibus: quȩ scripsisti: Dicas obsecro inquam quonam es furore percitus: vt hoc ipsum tam instanter & importune petas: & tam superbe contumaciterq; impetres? Respõdet ita mihi placet: & ita facto opus ẽ: Itaq; accĩge tȩ: age q̃ potes citissime: qd cũctaris? rẽ expedi. vbi id mali vitare me posse nulla rõne video: demitto auriculas: vt iniq̃ mentis asellus: cum grauius dorso subiit onus: & illi obtempero: vbi primam perlegi & declaraui epistolam: hȩc optima & elegantissima est inquit ac dignissima: quȩ exiret ex regionis nostrȩ ingenio. Incipio ridere: q; tam subito ex tonsore sit factus censor & acer litterarum iudex: & volẽs quȩdam respondere iubeor pergere. Pergo libens: vt ea me q̃ citissime fieri posset: molestia liberarẽ: vt au

sculrauit secundam: statim subiecit: prima fuit lóge melior: nec tamen spernenda est & exploden/da penitus hęc ipsa: tãetsi habet nescio quid mo/lestię. O miserum Bonfinem immo malfinem exclamo ad id ludibrii redactum: vt tuarũ sit lit/terarum et scriptorũ Rosinus cẽsor litterarũ inq̃ ímo bonarũ omnium artiũ ignarus et penitus ex pers: Atq; ita ad illum: vbi inq̃ est vir ineptissime istud: quod dicis molestię? cognosco equidem il lud in ea respondet ille: sed nescio exprimere: il lud tantum scio vtranq; boná esse epistolam sed priorem longe meliorẽ. Sed perge: Perlego terti am: in ea laudauit satis quidem cętera: illud repre hendit: q; de necessitate obiter quędam attige/rim. At opportune et congruo loco attigi respõ/deo: & mihi preterea aliquãdo prędictũ est nunq̃ assecuturum esse ab hero me aliquid: nisi instem & vrgeam: Et/quoniam verbis coram id nõ au/deo: p litteras tentasse & quidẽ modestissime ope rę precium videri potuit. Tota aberras respõdet via: & non solum illi/qui id consuluerunt: bestię sunt: sed tu quoq; cum illis. Ingentem habeo tibi gratiam respõdeo: hoc deerat mihi: vt preter alia incõmoda & molestias/quibus me affecisti: ad cõ uicia & contumelias mecum descenderes: & me bestiam appellares: Bestia sum equidem fateor: si te diutius perpetiar: ac expectem: dũ ad verbera

ex contumeliis deuenias: Facesse hinc inq̄ malis auibus alio: & noli me ampli' prouocare ac iri/tare homo omniū nequissime ac fœdissime: volo hoc in cubiculo manere inquit subridēs: in quo non minus est mihi iuris q̄ tibi: age non ne pos/sum tibi/quem ęque ac me ipsum amo: dicere q̄ libet & tua pręserti causa? Ei' aliqua ex parte placatus risu & mellitis/quę dixi: verbis potes respō deo sed tamen modestius nec dignum reputare me: quem ita despicatum habeas & tam aperte irrideas. Ad hęc ille caput iterum quassās vtinam tuas haberē litteras inquit: quid faceres inq̄? quid facerem respōdet? caperem aliquem ex illis fructum prudentius me gerendo: q̄ tu te geras: qui prudentię nihil hēs: & in nullum videris illas vsū didicisse: sed/si voles meis acquiescere cōsiliis: ef/ficiam fortasse: vt breui cognoscas in magnā te insinuatum esse principis nostri gratiam. Ego vero/qui extricare me ab homine cupiebam: quā/q̄ non resederat adhuc satis commota bilis: illud abste inq̄ quibus possum peto precibus: iubet il/le quartam legere me epistolam: et ea perlecta spō det se dicturum quid facto opus sit: incipio lege/re: arrigit ille aures: declaro omnia: audit ille attētius solito: vbi perlecta est & declarata: quarta isthęc epistola inquit persimilis est primę: & ita opportune est (vt reor) scripta: vt aliarum duarū

molestias non excusare videatur solum sed dele
re. His ita (vt retttuli) dictis peto supplex equidem
ab eo: qui tandem haud stulte sapere videbatur:
vt admoneat mearum me partium: & consulat
doceatq; pro mutua inter nos beniuolentia: qua
possim ratione maiorem amplitudinis tuę mihi
gratiam conciliare. Respondet ille: scribe creber
rimas adherum litteras primis simillimas: ac noli
vlterius tuam deplorare necessitatem: nā cogno
sces breui te plurimum profecisse: immo illud ua
ticinor herum ipsum / qui sapientissimus & pru/
dentissimus est: & qui eam / quam dicis: necessita
tem ęque nouit ac tu ipse: breui a te illam propul
saturum & id ipsum vltro q̄ rogatum libentius
facturum: tibi quoq; insperata vel fortunæ vel di
gnitatis accessio / si qua fiat: longe gratior contin
get q̄ expostulata tot precibus & expetita. Id cum
Apolinis / vbi me collegi: mihi visum fuisset ora
culum nō Rosini vaticinium: in eam sum aduc/
tus opinionem: vt ex alieno (quanq̄ ipse pertina
citer negat) sit locut⁹ ille iudicio nō suo: & isthinc
mearum sit acceptum litterarū examen non Ro/
mę factum: Et propterea / quamuis cupiebam ho
mini declarare q̄ difficile sit hoc scribēdi genus: et
vnde fiat: vt ex eadē litteraria officina bonę īterdū
res exeant interdum malę: ratus tamen hoc ad te

nō ad illum pertinere decreui alia ad te epistola/ ne in immēsum hęc ipsa excrescat: super eiusmodi re latius phylosophari & nō iniocunda scribere. Interea sit felix (vt optat) amplitudo tua: cui me quanto possum studio cōmendo: ac supplico dignetur pro innata sibi benignitate & māsuetudine ignoscere īprudentię meę & cuidā (vt ita dicam) simplicitati: siqua in re delicatissimū ipsius animum scribendo offendi. Romę Die xiii Januarii. M.D.XI.

AD EVMDEM PRINCIPEM MATthęi Bonfinis Epistola sexta De genio.

C Vm pręstare cogar nunc/ quod per eas fui litteras pollicit⁹: quas nouissimas ad te dedi: ac declarare quid causę sit: q͂ ex eadem litteraria interdum officina (vt eisdem in hac verbis nunc vtar) res exeant optimæ ac lępidissimæ interdum vero illis multum contrariæ ac dissimillimę: uisum est altius / q̄ fortasse expectabas: rē exordiri ac in ea ipsa phylosophādo vagari: in quo illud pręfari libet mihi scripturum esse me non ea solum / quę apud idoneos meminero me legisse: q̄ quę mihi & in me ipso contigit experiri: Idq͂ factum iri a me profiteor: vt ab

homine fieri poterit occupatissimo: & vt queqꝫ mihi sese potius offerent res: q̄ labore aliquo vel studio fuerint conquisite et citra omnem catholice fidei nostre offensionem. Visi sunt princeps sapientissime om̄s fere nō antiqui solum sed recētiores quoqꝫ phylosophi ac theologi in hoc ipsum cōuenire: vt preter eximiam quādā ac singularē corporis formā ratione etiā differre affirmēt homines a ceteris animantibus: & eam ipsam rationem esse auctument animum nostrum diuinitatis sine dubio participē: quem alii demonē alii lemurem alii Larem familiarem alii genium alii laruā alii manem alii aliis nominib⁹ appellarūt. Ego/vt omnis tollatur ambiguitas: vel demonem hac epistola vel genium appellabo ea tamē lege: vt animum ipsum mentemqꝫ intelligamus esse quasi illud idē: quod demō et genius & alia id genus. Demones igitur siue genii/ quanq̄ sunt omnino immortales: cum hominib⁹ tamē quodāmodo gignūt: et animalia esse aiunt ígenio rationabilia animo passiua corpore aerea tempore eterna & ex his quinqꝫ tria prima nobiscū sortiri quartum proprium quintum cū deis immortalibus commune habere sed differre ab illis passione: imo illa ipsa passio adeo geniis est propria: vt sine illis hominū corpora nihil omnino sentiāt aut patiātur: & animi voluptates & dolo/

res nasci fateamur e corporis voluptatibus et do
loribus. Eorum preterea peculiare officium esse
hominum desideria ac merita ad deos deferre:
ita vt mortalium ac cœlicolarum videantur esse
vectores ac latores vltro citroq; hinc precum inde
donorum siue petitionum hinc inde suppetiarū
& ceu quidam vtrinq; deniq; interpretes et inter/
nuncii. Cum autem deos dico: omnis abscedat
suspicio alium credere me q̄ vnum deum sed de
illis intelligere: qui non solum functi vita ob egre
gia facinora & merita sed inuita quoq; dei merue
re appellari: adeo ad deum ipsum proxime acces
sere vix sapiētibus uiris intellectum & cognitum:
cum se vigore animi/quantum licuit: a corpore
semouerint: Immo qui ne intelligi quidē nobis
possit: nisi mēs nostra sit soluta libera ac segrega/
ta ab omni concretione mortali. Sed redeo: vn
de diuerteram. Viuere aiūt nobiscum demones
siue genios/quorum suus cuiq; est attributus: ita
quidem: vt inuita agenda (quanq̄ nemini conspi
cui) custodes tamen semper adsint et non modo
actorum nostrorum omnium testes & arbitri sed
penitissimorum etiam cogitatorum. Cum autem
e vita migramus: raptare illos vnum quenq; no/
strum perhibent traherecq; ad iudicium et in red/
denda vitæ & actorum ratione causaq; dicenda
assistere/si qua commentiamur: redarguentes/

siqua vera dicamus: asseuerantes: ac illorum de/
mum testimonio pro nobis/ si recte viximus:
feratur sententia: & contra nos: si male. Ad hęc
illum ipsum cuiusq; nostrum custodem & arbi/
trum aiunt curiose participare videre & intelli/
gere omnia & ita in nostris illis penitissimis men
tibus conscientiæ loco diuersari: vt nihil omni/
no nec intra animum nec extra sit secreti: quod
non æque norit ac nos ipsi: quin etiã illum ip/
sum singularem custodem domesticum prętec/
tum indiuiduum speculatorem & arbitrum te/
stem inseparabilem bonorum probatorem ma/
lorum vero improbatorem/ si rite animaduer/
tatur sędulo cognoscatur religiose colatur: fu/
turum nobis aiunt in rebus incertis dubiisq; pro
spectatorem ac pręmonitorem in periculosis de/
fensorem ac propulsatorem in egenis opitulato/
rem: qui nobis preterea queat tum somniis tum
signis tum etiam sua ipsius præsentia/ cum vsus
postulat: bona augere & prosperare aduersa ac
mala auertere & prohibere humilia sublimare nu
tantia fulcire obscura clarare & aduersa deni/
q; sydera propicia facere & contrarios illorum
afflatus corrigere. Illud preterea maxime
mirum videtur esse immo incredibili prorsus
admiratione dignum: q; / cum animi nostri

geniiq; diuina quędam res omnino sit: immo de cerpti ex mẽte diuina cum alio nullo nisi cum ipso deo (si fas est hoc ipsum dicere) cõparari possint: damnari tamen possunt ac debent et ęternis deputari suppliciis: si id ipsum eorum mala merita postularint. Et propterea Socrates / cũ mortiferum illud poculum / quod manu tenebat: iitrepide bibiturus hausturusq; esset: duplicẽ esse viã siue cursum disseruit animorum e corpore excedẽtium. Nam / qui se humanis viciis cõtaminassent: & sese libidinibus tradidissent: qui egenis / si potuissent: opem non attulissent: qui in re publica violanda fraudes inexpiabiles concepissent: qui alia deniq; scelera & crimina admisissent: eis deuium quoddam iter esse sęclusum a concilio deorũ. Qui vero se ĩtegros castosq; seruassẽt: quibusq; fuisset minima cum corporibus contagio: ac sese ab illis semper seuocassent: & in corporibus deniq; humanis uitam essent imitati deorũ: eis ad illos / a quibus profecti essent: facilem reditum patere: ac ita demum locutus est: vt non ad mortem trudi sed in cœlum bene actę vitę cõsciẽtia fretus videret ascendere. Vnde fit: vt / cũ geniis ipsis liberum sit nobiscum arbitrium: & eorũ aliqui ad ęternas penas ac supplicia mittãtur atq; trudantur: aliqui corporis nexu soluti ad cœlum nõ modo euolent sua spõte sed trahantur ac tollãtur:

vt æterna illa/ quã credimus: beatitudine æuo sẽpiterno fruantur: prout cuiusq; vel bona vel mala merita fuerint: fateamur necesse est eudemonas & cacodemonas esse hoc est bonos & malos ãgelos ac genios. Eamq; ob rẽ tam ex veteribus q̃ recẽtioribus opinari uisi sunt quidã binos esse cuiq; nostrum attributos genios alterũ bonũ alterũ vero malum. Quod credibile illud quoq; facit: q; in re qualibet deliberanda/siue bona sit siue mala: habere videamur intra nos ipsos quasi duos sibi ipsis contrarios & aduersantes: quorũ alterum eudemonem appellandũ censent hoc est bonum angelum & rationem ipsam bonumq; cupidinem semper bona suadentem cacodemonẽ alterum .i. malum angelũ & appetitũ malũq; cupidinẽ rationi aduersantẽ ac repugnãtem & ad mala semper nos impellentem. E quorũ cacodemonũ numero illum fuisse putant: qui/cum Bruto in Phylippis noctu apparuisset: eiusq; tentoriũ submurmurans ingressus esset: interrogatus quisnam hominum aut deorum esset respõdit sum malus tuus genius. Quod si ita esset: confiderẽ equidem apertissime ostendere posse validis rõnibus & obtinere/Si per theologos quosdã ĩprofessione sua nõ satis celebres & eruditos id mihi liceret: eãdẽ esse oportere mortaliũ omniũ vitã easdem actiones: quandoquidẽ eidem esse videri possent & paris

vtiq; pōtatis geniii & astrorū preterea vim omnē non subuerti solū sed tolli: quippequę neq; ad bona nos ac liberū nobis concessū arbitriū neq; ad mala potis esset inclinare: corporis aūt & ad corpus pertinentiū nullos esse effectus nulla officia immo vitā ipsam mortaliū aliud omnino nihil esse q̄ continuū eudemonū et cacodemonū conflictū & concertatiōné aut illā ipsam omniū bonā / si vicerent eudemones: aut malā: si cacodemones essent superiores. Sed eiusmodi disputatione omissa vt pote nō necessaria & quę lōgior omnino videri potest: q̄ quę hac epistola pene tumultuaria expediri ac definiri queat: Reuera inq̄ (vt ipse sētio) vnus est dumtaxat vniuscuiusq; genius vel bonus vel malus vel boni et mali particeps nō duo: vt imperiti perhibēt: et ille / quē paulo superius dixi rationi aduersantē: appetitus est: q nobis cōmunis est cū belluis & brutis nō cacodemō. In partes enī duas distributū esse aiunt animū & earū alterā rationis esse participē alterā vero expertē: eā vero ipsam partē rationis expertē .i. appetitū ipsum corporeū equidem demonis nomine prorsus indignū esse statuo: quippe qui ad corpus solū pertineat: & cū illo extiguatur et euanescat. Sed / quoniam fassus sum / vt fatēdū fuit: alios bonos esse genios alios malos: affirmare equidē audebo aliud esse demonū vel bonoꝝ vel malorū genus: q corpor

poribus nó sunt vniti: aliud geniorum cũ corpo
rib⁹ genitorũ: & priores quidẽ illos a corporib⁹
separatos iuuare nos mortales: si quidẽ boni sũt:
vexare: si mali: sed nullã omnino habere peculia
rẽ & ꝓpriã in nobis potestatẽ: vt habẽt genii: nisi
eã ipsam nos illis ex libero/quẽ habem⁹: arbitrio
concedamus: dũ libẽtes volẽtesq; vel in bona vl'
ĩ mala astris liberũ arbitriũ et corporeã vĩ & appe
titũ mouẽtibus ꝓlabimur & inclinamur. Genios
vero ipsos/q nobiscũ (vt sępe dixim⁹) gignunt:
& nobis cõmixti cõiunctiq; & cõnexi viuunt: et
quorũ a nobis separatio & secretio aliud nihil est
nisi illa ipsa: quã mortẽ appellam⁹ et interitũ: vel
bonos esse vel malos affirmo: vt in natalibus &
horoscopis afflati sunt & affecti: cũ eisdẽ sint influ
xibus syderũ subiecti/quibus et nos subiicimur:
et ita sint diuersi: vt hominũ sũt naturę: et vt di/
uersorũ sunt afflatuũ in horoscopis sydera: q̃ mo
do sunt directa modo retrograda mõ solis cõbu
sta radiis et male affecta modo ab illo distantia et
nullũ ex illis/quos dixi: radiis ĩpedimẽtũ attrahẽ
tia: mõ sunt ascẽdentia et succedẽtia mõ cadentia
mõ exaltata et sublimia mõ humilia et depressa
modo sola modo aliis cõiũcta mõ in suis modo
in alienis domiciliis existentia modo beniuolis et
amicis aliorũ modo maliuolis et inimicis mutuis
tamen aspectibus vel adiuta vel ĩpedita. Immo

cum bonę inter errantia sydera & malę & cōmu
nes sint fortunę: affirmare equidē ausim illum ip
sum planetā/qui plus viriū habebit & dignitatis
in natali: & geniturę dominū esse & suę naturę ge
niū nato vel bonū vel malū tribuere: quanq̄ po/
test ille ipse genius aliorū quoq; planetarū & syde
rū preter geniturę dominū naturam redolere: vt
illorū queq; ad dominatoris potētiā & vim ꝓxi/
me suo accesserit influxu. Et ꝓpterea geniorum
alii Iouiales alii venerei alii Saturnii alii Martiales
erūt: quorū quattuor planetarū priores duo bonę
fortunę posteriores uero malę appellātur: alii Mer
curiales alii Solares alii Lunares alii mixti ita tñ:
vt planeta vnus principatū in illo obtineat: cuius
extremi generis meum omnino reor esse: in quo
primas (ni fallor) partes habet Iuppiter secundas
venus tertias Mercurius. Sed meo omisso genio
ad alios redeamus. Ex tā variis inq̄ syderū affla
tibus fieri certissimū est: vt ęque varii sint genii ac
hominū naturę & corpora: immo maiores aiunt
animorū esse varietates & dissimilitudines q̄ cor
porū sed generali quadā distinctione vel bonos
vel malos vocari: vt quisq; maioris vel boni vel
mali fuerit particeps. Et ꝓpterea malus nōimerito
appellatus fuit Bruti genius: vt eius declarauit exi
tus: et scite noster locutus fuit Terentius et ꝓprie:
cū vafram & nō ingenuam Daui naturā expressu/

tus mala mēs inquit malus animus. Eas igitur ob causas aliqui parci vel ꝓdigi aliqui fortes vel ti/midi & (ne sigillatī omnia persequar) oēs quidē sunt vel bonis vel malis artibus dediti: vt boni vel mali eorū sunt genii. Et (vt alienas a me professio/nes omittam) in re litteraria aliqui soluta aliqui numerosa valēt oratione: & in vtroq; genere ęque varii sunt ac dissimiles dicendi stili: vt varię sunt naturę & genii: ita vt nō minus ex alicuius sermo ne vel stilo naturam q̄ sermonē & stilū ex natura ipsa/si quis est paulo sagacior: possit omnino de/prehendere: & alterū ex altero mutuo deprehēdi facile posse nulli (vt arbitror) dubiū videri debet. Ex geniorū etiam similitudine vel dissimilitudine (vt ita loquar) fit: vt/vbi primū aliqs nobis nūq̄ alias visus offeratur & occurrat: nulla illū causa vel beniuolentia vel odio insigni spōte & vltro prose q̄nur: & ex duobus vel cōcertantibus vel colludē tibus alterū vincere alterū superari exoptemus. Cupio sacratissime pīceps finē nūc facere in hac re describēda: sed cōtēplationis rerū huiusmodi suauitate ductus & allectus a genii descriptione ob meā ingeniū meū (cui quantū debeā nō faci le scripseri) incredibilē pietatē vix abstrahi posse videor. Eam igitur ob rē aliis/quę scripsi: illud quoq; adiiciā nō solū homines suū habere quēq; geniū sed animantia oīa & cęteras alias res vel a

sũmo rerũ omnium opifice creatas vel hominis manu factas et cõstructas genii uice uel bonã uel malã fortunã et eã ipsã ex sydeꝝ uarietate et dei optimi maximi haud satis ĩtellecta nobis ordi/natione. Sed/ut explicẽ aliquando et exprimam quorsũ hęc ipsa tam multa sint a me scripta et quasi ab ouo repetita: Valeat inq̃ quauis iure et arte quãtũuis quispiã: necesse tamẽ erit: ut uis illa et ingenii vigor interdũ sit potentior ĩnterdũ vero languidior: vt bonis vel malis astris respicietur: et ob id ipsũ vel fortunabitur vel damnabit̃: ita vt sint homines (vt de aliis animantibus et rebus dicere nũc vlterius supersedeam: in quibꝫ eadẽ deprehẽdi possunt/q̃ in hoĩbus: exceptis illis: q̃ rõnis sunt et diuinitatis) sua spõte interdũ hylares et iocũdi interdũ tristes et anxii ac nulla quidẽ causa sibi ipsis quodammodo molesti: et interdũ extẽporali plurimũ interdũ pręmeditata nihil valeant ora/tione: quanq̃ nõ potest aliquid festinatũ esse simul et examinatũ nec celeritatis habere gratiam simul et sui laudẽ examinis et diligẽtię. Videre ẽ quos/dam/si scribũt: Cicerones ac Liuios esse/si loquãtur: ineptissimos et infantissimos reperiri: et alia id genus infinita. Cũ igitur (vt ad finem tandẽ deueniam neq; penitus epistolę modũ excedam) eleuatur pars illa in nobis: quę diuinitatis est particeps: et a corporis contangiis secernitur/quan/

tum fieri potest: et seuocatur: cum sui compos est animus: eiusq; uigor et acies astrorũ influxu nó hebetatur: sed plane etiam adiuuatur: quod qui/dem statis fit tẽporib⁹: et ut uoluitur cœlum: cũ/summam deniq; tranquillitatẽ et altissimam na/ctus est quietem genius: Tunc sublimia et excelsa queq; meditatur: et feliciter parit: quod diu partu riit. Et propterea egregie dictum est illud: Carmi na proueniunt animo deducta sereno: carmina scribentis secessus et ocia quærunt et alia: Vbi se cessus et ocia intelligere debemus animi non cor poris. Quando uero male affectus et perturba/tus est genius: quãdo laborat: quando cœlorum influxu impeditur: quãdo indiuersa agitur ac dis trahitur: contraria pariat ac dissimilia necesse est. Et propterea indulgere genio aliquem dicimus/cum ea facit: quę genius uult: et nihil illo inuito molitur: fraudare uero genium: cũ illi aduersatur et repugnat: Illud preterea non omittam: ut affir mem animum ipsum ac genium (quocũq; sit ille instatu siue elatus siue depressus siue solutus ac li/ber siue impeditus) laudibus gloria ac prẽmiis siue prẽmiorum spe excitari maxime posse et impel/li et tãq̃ calcarib⁹ urgeri. Honos enĩ alit artes om nesq; incenduntur ad studia gloria. Ad hęc illud postremo adiiciam ad animum & geniũ excitan/

dũ & impellendũ pares habere vires necessitatē et indignationē & cętera id genus. Quas ob res/ si meę nō fuere litterę alię primis psimiles: nō meæ id quęso voluntati tribuatur: quādoquidē semp obsequendi tibi vltra q̃ cuiq̃ sit credibile: studio/sus est Bonfinis: sed ꝙ laborat sęp:ssime genius: & nō solũ cœlorũ influxu sed Rosini quoq; importunitate obtũditur & perturbatur. Sit felix (vt optat) amplitudo tua: cui me quãto possũ studio cõmendo. Romę Die penultimo Ianuarii.

M. D. X. I.

IMPRESSÆ Romę per Stephanum Guillereti et Herculē Socios
Die vigesimo mēsis Septembris Anni dñi
M.D.XIIII

